ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİ VE MUĞLA'DA SİYASİ HAYAT (1946-1950)*

Transition to Multi-Party Life and Political Life in Mugla (1946-1950)

Osman Köse

Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye
e-mail: osmankose@mu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-7393-6799

Near East Historical Review

11/4, October / Ekim 2021
e-ISSN: 2717-6363 (Online)
www.nehrreview.com

Article Type - Makale Türü : Research Article / Araştırma Makalesi
Received Date - Geliş Tarihi : 20.09.2021
Accepted Date - Kabul Tarihi : 15.10.2021
Pages - Sayfa : 63 - 76

doi : <http://dx.doi.org/10.29228/nehrreview.55003>

Citation - Atıf : Osman Köse, “Çok Partili Hayata Geçiş Süreci Ve Muğla’da Siyasi Hayat (1946-1950)”, *Near East Historical Review*, 11/4, October, 2021, pp. 63 - 76

* Bu çalışma Osman Köse’nin Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde kabul edilen “Muğla’da Siyasi Hayat (1946-2011)” adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ SÜRECİ VE MUĞLA'DA SİYASİ HAYAT (1946-1950)*

Transition to Multi-Party Life and Political Life in Mugla (1946-1950)

Osman Köse

Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye
e-mail: osmankose@mu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-7393-6799

Öz

Türkiye Cumhuriyetinin ilk dönemlerinden itibaren çok partili hayata geçiş denemeleri olmuştur ancak çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleştirilememiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ülkenin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durum, iç ve dış gelişmeler bu sürece geçişi hızlandırmıştır. Türkiye çok partili siyasi hayata kesin olarak 1946 yılında Demokrat Partinin kurulmasıyla birlikte geçmeyi başarmıştır. Bu bağlamda 1946 seçimleri Cumhuriyetin ilanının ardından, ilk defa birden fazla siyasi partinin katıldığı bir seçim olması, çok partili bir zeminde yapılması ve gelecek çok partili hayatın bir anlamda zeminini kurması nedeniyle Türk demokrasi tarihindeki en önemli seçimlerden birini oluşturmaktadır. Çok partili hayata geçiş süreci ve Muğla'da siyasi hayat başlığı altındaki çalışmamızda bu süreç ve Muğla ilinde meydana gelen siyasi gelişmeler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Çok Partili Siyasi Hayat, Seçimler, Demokrat Parti, Muğla

Abstract

There have been attempts to transition to a multi-party system since the first periods of the Republic of Turkey, but it could not be realized due to various reasons. The political and economic situation in the country after the Second World War, and domestic and foreign developments accelerated the transition to this process. Turkey succeeded in transitioning to multi-party political life with the establishment of the Democrat Party in 1946. In this context, the 1946 elections constitute one of the most important elections in the history of Turkish democracy, since it was the first election in which more than one political party participated after the proclamation of the Republic, was held on a multi-party basis and in a sense laid the groundwork for the future multi-party life. In our study under the title of transition to multi-party system and political life in Mugla, this process and the political developments in Mugla are discussed.

Keywords: Turkish Republic, Multi-Party Political Life, Elections, Democratic Party, Mugla

1. Çok Partili Hayata Geçiş Dönemi ve Muğla

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde çok partili yaşam denemeleri görülmekle beraber, çeşitli nedenlerden dolayı bu süreç gerçekleşmemiştir. 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) Kazım Karabekir Paşa'nın genel başkanlığında kurulmuş fakat kısa süre sonra 13 Şubat 1925 tarihinde Doğuda çıkan Şeyh Said ayaklanması ile ilgili görülerek parti 5 Haziran 1925 tarihinde kapatılmıştır. 1930 Ağustos ayında ikinci muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası doğrudan Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Ali Fethi Bey tarafından

* Bu çalışma Osman Köse'nin Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Muğla'da Siyasi Hayat (1946-2011)" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir

kurulmuştur. Halk tarafından oldukça ilgi ile karşılanan bu parti de 17 Kasım 1930 tarihinde, kurucusu olan Ali Fethi Bey tarafından feshedilmiştir.¹

İkinci Dünya Savaşı bitiminde Türkiye'de iç politik konularda mevcut yönetime karşı muhalefet özellikle basın ve TBMM'de hız kazanmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası oluşan ortam Türkiye'de çok partili hayatın gerekliliğini bir kez daha ortaya koymuştu. Gelişen süreç ve yaşanan olaylar sonrası ilk olarak 18 Temmuz 1945'te Milli Kalkınma Partisi, ardından da 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti Türk siyasi hayatında yerini aldı.² Böylelikle uzun yıllar tek parti iktidarı tarafından idare olunan Türkiye, ilk defa çok partili hayata geçmeyi başardı. DP'nin doğuşuna yol açan en önemli sebep, CHP'ye duyulan muhalefetin çok yaygın ve köklü bir hale gelmiş olması ve savaş yıllarının büyük bir kıtlık dönemini beraberinde getirmiş olmasıdır. Savaş yılları ve sonrası fiyatların dört misline fırlamış olması yüzünden ekonomik anlamda son derece sıkıntılı bir durum ortaya çıkmıştır.³ Tüm bu yaşanan gelişmeler Türk Siyasi tarihinde de önemli değişimleri beraberinde getirmiştir.

Çiftçiye Topraklandırma Kanununa karşı çıkan dört milletvekili, 7 Haziran 1945'te, CHP'ye demokratik bir ıslahat yapılması konusunda "Dörtlü Tahrir" adıyla bir önerge vermişti. İlerleyen süreçte Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü, Refik Koraltan öncülüğünde DP 7 Ocak 1946'da resmen kuruldu. Partinin genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. Kısa sürede büyük ilgi gören parti örgütlenme faaliyetlerine başlayacaktır.⁴

Kuruluşundan iki ay sonra Demokrat Parti, altmış üç ilden ancak on altısının il merkeziyle, otuz altı ilçe merkezinde ve çok sayıda köyde şubeler açmıştır. Yeni kurulan ve örgütlenme faaliyetlerine başlayan Demokrat Parti uygun gördüğü il ve ilçelerde 3 kişiden 7 kişiye kadar oluşan müteşebbis heyet kurmuştur. Bu çerçevede DP Muğla İl Teşkilatı, 24 Mayıs 1946 tarihinde, Müteşebbis Heyeti Başkanı Avukat Nuri Özsan'ın başkanlığında, Mehmet Aksoy, Naci Karaosman, Mehmet Birgili, Hulisi Türer, Halil İbrahim Doğruer ve Mehmet Kökçü'den oluşan kişiler tarafından Saatli Kule Caddesi üzerinde bulunan kiraathane hanında küçük bir odada kurularak faaliyetlerine başlamıştır.⁵ Yıllarca ülkenin ve şehrin yönetiminde bulunan CHP'li yerel yöneticiler DP'nin kuruluşunu biraz endişeyle; fakat daha çok küçümseyerek karşılamışlardı. Genel merkezle yapılan yazışmalardan bu anlaşılmaktadır. Muğla halkının DP'ye olan tavrı halkın çok partili hayata olan ihtiyacı belirgindir; ama bir taraftan da bu sürecin başarılı olamayacağını düşünenler vardır. Bu dönemde Muğla'da yayın yapan Halk Gazetesi CHP'nin yayın organıdır ve bu sürecin başarılı olamayacağını yazmaktadır. Hatta DP'yi destekleyenler çok sıklıkla ağır eleştirilere tutulmuşlardır.⁶ Bu süreçte uzunca yıllar iktidarı elinde bulunduran CHP'nin elbette merkez ve taşrada sıkı bir hakimiyeti vardı. İllerde valilerin aynı zamanda CHP il başkanı olmaları, parti başkanının aynı zamanda cumhurbaşkanı olması gibi uygulamalar DP'lilerce sıklıkla eleştirilmekteydi.

DP'yi kuran isimlerin birçoğu daha önce CHP saflarında yer alan kişilerdi bu nedenle genişleyen ve büyüyen muhalefet partisi CHP tarafından hoş karşılanmamıştır.

Tek parti iktidarı döneminde resmi bayram kutlama protokollerinde o yerleşim yerinin valisi veya kaymakamı, garnizon komutanı ve CHP başkanı yer almıştır. Protokol sırasının dahi çok partili yaşama geçişle birlikte sorun teşkil ettiği, Muğla'da yaşanan örneklerde somut bir biçimde görülmüştür.

¹ Abidin Temizer, *Şefik Avni Özüdoğru'nun Serbest Fırka Hatıratı*, Libra Yayınları, s.19-26.

² Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara, 2003, s.11.

³ Eroğul, *a.g.e.*, s. 85,86.

⁴ Osman Akandere, "Bir demokrasi Beyannamesi Olarak "Dörtlü Tahrir'in" Amacı ve Mahiyeti", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Isparta 2008, s. 260-264.

⁵ Bayram Akça, *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)*, Ankara, 2002, s. 101.

⁶ Muğla'da Halk, 26 Haziran 1946.

2. 1946 Muğla Yerel Seçimleri

Ülke genelinde Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimleri mecliste alınan kararla Mayıs ayına çekilmişti. Yaşan bu gelişme iktidar ve muhalefet arasında sert tartışmaları başlattı. DP İl Teşkilatı kurulduktan sonra 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılan Muğla belediye başkanlığı seçimlerine, anti-demokratik kanunların yürürlükte olduğunu ve tam olarak teşkilatlanamadığını gerekçe göstererek katılmamıştır.⁷

Yapılan belediye seçimine 5998 seçmenden 1848'i iştirak etmiş ve belediye başkanlığını CHP adayları kazanmıştır. 6 Haziran 1946'da seçimi kazanan belediye meclisi toplanarak belediye başkanı olarak İskender Alper'i belirlemiş ve belediye başkanı olarak göreve başlamıştır.⁸

3. 1946 Seçimleri ve Muğla

3.1. Seçim Kanununun Kabulü

Milletvekili seçim yasasında ilk önemli değişiklik 1942 yılında gerçekleşmiştir. Bu yasa değişikliği ile, Türkiye, Cumhuriyet tarihinin ilk toplu seçim yasasına kavuşmuştur.⁹ Çok partili hayata geçiş sürecinde (1946-1950), milletvekili seçim yasasında üç değişiklik gerçekleşmiştir: (1) 5 Haziran 1946, (2) 9 Temmuz 1948, (3) 16 Şubat 1950.

TBMM'de kabul edilen 5 Haziran 1946 tarihli milletvekili Seçim Kanunu ile çift dereceli seçim sisteminden vazgeçilmiştir. Böylelikle 21 Temmuz 1946'da yapılan seçimde muhalefetin de katıldığı tek dereceli seçim sistemi uygulanmıştır.¹⁰ Bu seçimler Türkiye için ne kadar önemli ise Muğla için de o denli önem arz etmektedir.

Mecliste sert tartışmalar yaşanmış ve DP'liler belediye seçimlerindeki şikâyetlerini tekrarlamışlardır. Adnan Menderes bir konuşmasında şöyle demiştir: "*Belediye seçimine hâkim olan zihniyet ve ruh bu kanunun tatbikinde de hâkim olacaksa eseflenmemek mümkün değildir*". DP'liler gerekirse yapılacak olan milletvekili seçimlerine de katılmayabileceklerini açıklamışlardır.¹¹ Çünkü Demokratlar bu tarih itibarıyla sadece 34 ilde ve 160 ilçede teşkilat kurmuşlardır.¹²

İktidar partisi CHP, rejimi normalleştirmek ve muhalefetin eleştirilerinden kurtulmak adına genel seçimler öncesinde kanunların bir kısmını kaldırmış, bir kısmını da esnek bir hale getirmiştir. Çıkarılan yeni kanun tek dereceli bir seçimi ve oyların açık verileceği, sayımın ise gizli yapılacağı hükmünü taşımaktaydı. Ayrıca seçimler tümü CHP'li meclis üyelerinden oluşan kurulların denetiminde gerçekleşecekti. Kısacası seçimlerin yargı denetiminde, tek dereceli, eşit ve gizli oy, açık tasnif esasına göre yapılması gerekirken; açık oy, gizli tasnif ve idari organların denetiminde yapılmıştır.¹³

İktidarın bu adımları, muhalefet tarafından yeterli olmayan; ama demokrasi adına kaydedilecek önemli birer merhale olarak nitelendirilmiştir. Meclisin 10 Haziran'da seçimleri yenileme kararını vermesinden sonra merak edilen konu, muhalefetin seçimlere katılım katılmayacağı olmuştur. DP'nin seçimlere katılacağını açıklamasından sonra Türk toplumu,

⁷ Ulus, 27 Mayıs 1946.

⁸ Muğla'da Halk, 8 Haziran 1946.

⁹ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, C. 2, İstanbul, 1996, s. 285.

¹⁰ T.C. Resmî Gazete, (6. 6.1946).

¹¹ Cumhuriyet, 01.06.1946.

¹² Cumhuriyet, 12.06.1946.

¹³ Ersin Güven, *1946-1960 Arası TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Kayseri, s. 16.

tarihinde ilk defa, tek dereceli seçim sistemiyle birlikte birden fazla partinin katılacağı hararetili bir seçim atmosferine girmiştir.¹⁴

Seçimden önce ülke genelinde oldukça ilginç olaylar gerçekleşmiş ve partiler birbirlerini çeşitli ithamlarla suçlamışlar ve halktan destek almak için farklı uygulamalara başvurdıkları görülmüştür.¹⁵ Cumhuriyet Halk Partisi, bu partinin cumhuriyeti kurduğunu, Atatürk'ün partisi olduğunu, devrimlere öncülük ettiğini ve dünyanın içinde bulunduğu bu kritik dönemde iktidarda deneyimli bir partinin bulunması gerektiğini vurguluyordu.¹⁶

DP Başkanı Celal Bayar konuşmalarında, *biz, millete hizmet için ortaya atılmış Türk evlatlarıyız; memleketin selametini hangi politikada görürsek, o politikanın taraftarıyız*, diyerek, dini politikaya alet etmeyi asla hatırlarından geçirmediğini belirtiyordu. Celal Bayar şunları ilave ediyordu: *“Arkadaşlar; Demokrat Parti'nin Rus parası ile kurulduğunu söylediler. Böyle propaganda yapan bir valiyi mahkemeye vermiş bulunuyoruz”*. Demokrat Parti mitinglerde daha çok halkın CHP için kullandığı, *bizi aç bıraktınız, çıplak bıraktınız; ölümlerimizi saracak kefen bulamaz olduk*, ifadelerini dile getiriyordu.¹⁷

3.2. Siyasi Partilerin Seçim Hazırlıkları ve Muğla'da Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi

DP Genel Merkezi 16 Haziran 1946'da bir açıklama yaparak 21 Temmuz 1946'da yapılacak olan genel seçimlere katılacağını duyurdu.¹⁸ Bunun üzerine Muğla'da seçime katılacak olan CHP ile DP taraftarları arasında kıyasıya bir seçim mücadelesi başlamış oldu. 19 Temmuz 1946'da partilerin belirlediği milletvekili adayları listesi açıklandı.¹⁹ CHP'de, parti tüzüğüne hükümlerine göre genel başkanlık divanınca tespit edilen milletvekillerini Genel Başkan İsmet İnönü ilan etti. Bu isimler CHP eski milletvekilleri, Abidin Çakır, General İzzettin Çalışlar, Cemal Karamuğla, Hüsnü Kitapçı ve CHP Fethiye İlçe Başkanı Hilmi Döğlerli'ydiler.²⁰

DP adayları ise Avukat Mehmet Nuri Özsan, Avukat Necati Erdem, Dahiliye Mühassısı Dr. Mithat Sakaroğlu, Madenci Cemal Hunal ve Avukat Asım Gürsu idi.²¹

Seçime müstakil olarak katılan adaylar ise Selehattin Okyay, Haydar Seçkin, Yakup Menzilioğlu, Eski Muğla Milletvekili Ferudun Osman Menteşoğlu, Eski İzmir Milletvekili Halil Menteşe'ydiler. Muğla ili 1946 seçimlerine bu isimler ile girecekti.

3.3. 1946 Seçimlerinin Yapılması

1946 seçimleri tek dereceli olması ve seçimlere birden çok partinin katılması nedeni ile Türkiye'de siyasal ve sosyal açıdan köklü değişimlere neden olmuştur.

1946 seçim kampanyası oldukça hızlı ve coşkulu bir şekilde yapılmıştır. Bütün muhalefet DP çatısı altında birleşmiştir. Ülkede, yaşanan gelişmelere tepki olarak bir duruş, bunun yanında hürriyet, baskı ve zorlamalara karşı muhalif tavırlar sergilenmektedir. Her iki siyasi partide seçimlere yönelik çalışmalarını hızlandırmıştır.

1946 yılındaki genel seçimlere hazırlık süreci, DP ve CHP arasında Türk siyasi tarihinde, o güne kadar görülmemiş bir propaganda ve mücadeleye sahne oldu. DP, hiç alışılmadık bir seçim propagandası yürütüyor, yurdun dört bir tarafında seçim mitingleri düzenliyordu. DP yöneticileri,

¹⁴ Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara, 2004, s. 76.

¹⁵ Tasvir, 7 Temmuz 1946.

¹⁶ Albayrak, a.g.e., s. 81.

¹⁷ Vatan, 18.07.1946.

¹⁸ Cumhuriyet, 17 Haziran 1946; İzmir, 17 Haziran 1946; Ulus, 18 Haziran 1946.

¹⁹ Metin Tokar, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, Ankara, 1998, s. 102.

²⁰ Muğla'da Halk, 20 Temmuz 1946.

²¹ Muğla'da Halk, 20 Temmuz 1946.

Türk halkını 23 yıldır yöneten tek parti iktidarı bir çok konuda eleştiriyor ve bunun içinde halka hitap etme yeteneği yüksek olan hatiplere halkın duymak istediği şeyleri söyletiyordu.²²

DP'nin “açık oy ve gizli tasnif” olmak üzere seçim güvenliğinin olmadığını, Cumhurbaşkanı İnönü'nün parti genel başkanı olarak yaptığı yurt gezilerinin siyasi propagandaya dönüşerek cumhurbaşkanının tarafsızlık ilkesinin kalmadığını, devlet imkanlarının CHP'nin lehine kullanıldığı yönünde eleştiri ve itirazları olmuştur. CHP'nin ise, “yıkıcılar ve intikamcılar hareketi” olarak tanımladığı DP'ye yönelik, “anarşi özlemi içinde olma”, irticacı ve Rus taraftarı olma iddialarında bulunduğu görülmüştür.

Tüm bu hareketliliğe rağmen gerek CHP'li gerekse DP'li adaylar gittikleri her bölgede ilgiyle karşılanmışlardır.²³ 21 Temmuz 1946 seçimleri 3 partinin katılımı ile olaysız bir şekilde gerçekleşmiştir.²⁴

Seçimler tüm Türkiye'de olduğu gibi Muğla'da da çok çekişmeli geçmiştir. Seçim sonuçlarına çok ciddi itirazlar olmuştur. Özellikle sandıklarda usulsüzlükler yapıldığı yönünde söylentiler ortaya atılmış, bu konuda DP milletvekilleri CHP'den seçilen Abidin Çakır'ın Muğla merkez ilçeye bağlı Kesre Köyü'ndeki sandıkta usulsüzlük olduğu yönünde itirazlar yapılmış ve bir DP adayının seçilmesi gerektiğini TBMM'ye bir dilekçe ile sunmuşlar ve konu ile ilgili bir tahkikat yapılmasını istemişlerdir.²⁵ 12 Kasım 1946'da yapılan tahkikat sonucunda seçimlerde herhangi bir hile yapılmadığı sonucuna varılmış ve Abidin Çakır'ın CHP Muğla Milletvekili olduğu kararına varılmıştır.²⁶

3.4. 1946 Seçim Sonuçları

21 Temmuz 1946 seçimlerine CHP bütün illerde seçime katılırken DP; Ağrı, Bingöl, Bitlis, Çorum, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Kırşehir, Malatya, Mardin, Muş, Niğde, Rize, Siirt ve Van olmak üzere 16 ilde, örgütlenme fırsatı bulamadığı için, seçimlere katılamamıştır.²⁷ Yapılan seçim sonucuna göre:

21 Temmuz 1946 Türkiye Geneli Seçim Bilgileri ²⁸

Seçmen Sayısı : 8.551.548

Oyunu Kullanan Seçmen Sayısı : 6.373.543

Seçime Katılım Oranı : % 75.00

21 Temmuz 1946 seçimi, bu seçimden çok kısa bir süre önce, 5 Haziran 1946'da kabul edilen 4918 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'na göre yapılmıştır. 21 Temmuz 1946 seçimlerinde katılım oranı % 75 olmuştur.

²² Eroğul, *a.g.e.*, s. 82.

²³ Albayrak, *a.g.e.*, s. 81.

²⁴ Şevket Süreyya Aydemir; *İkinci Adam*, C. 2, İstanbul, 1995.

²⁵ Muğla'da Halk, 27 Temmuz 1946.

²⁶ Akça, *a.g.e.*, s. 101.

²⁷ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1946.

²⁸ TBMM Ad Defteri, Dönem VIII, 1946 Seçimleri.

Tablo 1.1: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları²⁹

Partiler	Milletvekili Sayısı	Oy Oranı %
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	397	85.4
Demokrat Parti (DP)	61	13.1
Bağımsızlar (DP listesinde yer alarak seçilen)	4	0.9
Bağımsız (Bağımsız aday olarak seçilen)	3	0.6
Toplam	465	

Seçim sonuçları açıklandığında, sakin geçen seçim gününü izleyen günlerde hareketli günler yaşanmıştır. DP yönetimi tarafından seçimlere hile karıştırıldığı, CHP'nin lehine çalışmalar yapıldığı ve vatandaşların baskı altına alınmaya çalışıldığı iddiaları olmuştur. Seçim sonuçları üzerine DP 37 ilde seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. 27 Ağustos tarihinde bir İnceleme Komisyonu kurulmuş, yapılan değerlendirilmeler sonucu sonuçlarda değişiklik yaşanmamıştır.

Alınan sonuçlara göre ise, 465 milletvekilliğinin, 397'sini CHP, 61'ünü DP, 7'sini de bağımsızlar kazanmıştı.³⁰

Bu dönemde Muğla ilinde genel 99.232 seçmen bulunmaktadır. Oy kullanan seçmen sayısı 56.607 olarak tespit edilmiştir. Seçim sonuçlarına göre DP' den

Asım Gürsu 29.143

Necati Erdem 29.744

Mehmet Nuri Özsan 30.370

Mitat Sakaroğlu

CHP den ise

Abidin Çakır 25.803³¹ oy alarak Muğla milletvekili olmuşlardır.

Görüldüğü üzere DP Türkiye genelinde seçimlerde beklediği başarıyı yakalayamamıştır. Fakat Muğla'da milletvekillerinin dört tanesini kazanmıştır. Bu bir anlamda 1950 seçimlerine bir işaret vermektedir de diyebiliriz.

DP İl Başkanı olan Nuri Özsan'ın milletvekili olması üzerine il başkanlığına Turgut Topaloğlu getirilmiştir. Ardından 1947'de yapılan il kongresinde DP il başkanlığına milletvekili aday olan fakat kazanamayan Madenci Cemal Hunal getirilmiştir. Hunal bu görevini 1950 seçimlerine kadar sürdürecektir.³²

4. 1949 Tarihinde İsmet İnönü'nün Muğla Ziyareti

16 Ağustos 1949'da Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve eşi Mevhibe Hanım, TBMM Başkanı Şükrü Saraçoğlu, Genel Kurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Gürman ile birlikte Muğla'ya

²⁹Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.01.51.309.7.

³⁰Erol Tuncer, *1946 Seçimleri, Tesav Yayınları*, Ankara 2008, s. 6.

³¹Muğla'da Halk, 22 Temmuz 1946; TBMM Arşivi, Milletvekilleri Şahsi Dosyası, Milletvekili Mazbatası.

³²Akça, *a.g.e.*, s. 101.

gelmiştir. Onları karşılamak üzere generaller, CHP Bölge Müfettişi, Muğla ve Aydın milletvekilleri de Muğla'ya gelmişlerdi.³³

O gün Muğla halkı Hükümet Konağı ile Muğla Ortaokulu (Bugün Kız Meslek Lisesi) arasındaki caddeyi doldurarak Cumhurbaşkanı İnönü'yü beklemeye başlamıştır. Akşam saat 20.00 sıralarında Muğla'ya gelen Cumhurbaşkanı İnönü'yü büyük bir kalabalık ve devlet erkânı karşıladı. Muğla Ortaokulu önünde arabasını durdurarak halkı selamlayan Cumhurbaşkanı İnönü'ye, Belediye Başkanı İskender Alper Muğla'ya gelişi nedeniyle şu konuşmayı yaptı:³⁴

Savaşın eşsiz kahramanı, sulhun kudretli diplomatu, faziletin yüksek timsali, Türk'ün büyük evladı Sayın İnönü hoş geldiniz. 23 seneden beri hasretinizi çeken Muğlalıların aziz cumhurbaşkanlarını bu gün görmekle duydukları bahtiyarlığı huzurlarınızda arz ederim. Vatandaşlarımın sevinçlerinin azameti göğüslerini kabartmakta, sevgilerinin derinliği gözlerinden okunmaktadır. Yurt ve millet sevgisiyle çarpan kalbiniz, asil ve temiz duygularla titreyen varlığınız en büyük ümit, cesaret ve teselli kaynağımızdır. Milletimizin büyük kısmı, daima türlü ve feyizli izinizde ve arkanızdadır. Allah sizi başımızdan eksik etmesin, sağ olsun!"

Bu konuşmadan sonra Cumhurbaşkanı İnönü Muğla Ortaokulu'ndan Hükümet Konağı'na kadar yürüyerek gelmiştir. Daha sonra Halkevi'nin balkonuna çıkan İnönü, Muğla halkına kendisine gösterdiği ilgiden dolayı bir teşekkür konuşması yaparak, *Muğla'yı çok şirin ve halkını çok sıhhatli ve neşeli gördüğünü ve bu yüzden büyük bir zevk duyduğunu*, belirtti. Halkevi'nde Atatürk için hazırlanmış olan, Riyaset-i Cumhur Odası'nda kaldı. Kat, Atatürk'ün sevdiği güllurusu renklerden oluşan perde ve örtülerle kaplıydı. Ancak bu odada kalmak Atatürk'e nasip olmamıştı.³⁵

16 Ağustos akşamını Halkevi'nde geçiren Cumhurbaşkanı İnönü 17 Ağustos 1949 günü saat 11.30'da Halkevi Bahçesi'ni ve Cumhuriyet Meydanı'nı dolduran halka hitaben bir konuşma yapmıştır.

*"Muğlalılar, Aziz Hemşehrilerim. İnsana huzur içinde, sükûnetle düşünmek zevkini tattıran muhitinizde ve mizacınızda sizinle konuşmak istiyorum. Siz memleketimizin o köşesindesiniz ki burada vatandaşlarım bir evin en kıymetli yerinden kiremidinin üstüne kadar her şeyin tertemiz olmasını adet edinmişlerdir. Yaşamassından temizliğe bu kadar kıymet veren bir muhit temiz sözleri ve temiz münasebetleri düşünecek, taktir edecek en büyük kemale ermiştir. Sizinle kısa ve yalnız hadiseler üzerinde görüşeceğiz. Ve Muğla'da söylediklerim bütün memlekette düşüncelere, şimdiye kadar söylediklerimde birbirini ekleyerek salim neticelere varmayı kolaylaştıracaktır,*³⁶ *diyerek sözlerine başlamış ve 1947'deki siyasi durum hakkında bilgi verdikten sonra Türkiye'de yaşanan gelişmelere ilişkin çarpıcı açıklamalar yapmıştır. Özellikle çok partili hayata geçişle ilgili yaşanan sıkıntılara değinmiş, ülkede bir şiddet politikasının yapıldığını eğer şiddet halka yayılırsa sıkıntıların olacağını belirtmiştir. Vatandaşın görüşünün çok önemli olduğunu eğer halk isterse bu rejim devam eder istemezse devam etmez demiştir. İktidarda bulunan hükümetin iş başında olduğunu memlekette huzur ve sükûn bulunduğunu bunu içerde ve dışarda herkesin bilmesi gerektiğini söylemiştir. Serbest bir seçim neticesinde herkesin görüşünü ortaya koyacağını ve sonuçlarına herkesin razı geleceğini ifade etmiştir. Konuşmasının sonunda:*

Teşekkür ederim Muğlalılar, sizin muhabbetinizle, sizin sükûnetinizle birkaç gündür söylediğim sözleri bir başka şekilde hülasa etmek fırsatını buldum. Muğlalılar, her dilediğiniz, her

³³ Muğla'da Halk, 17 Ağustos 1949.

³⁴ BCA, 490.01.723.510.2; Muğla'da Halk, 17 Ağustos 1949.

³⁵ Muğla'da Halk, 17 Ağustos 1949.

³⁶ <http://www.ayintarihi.com/OinQZ/date/1949-08-18> (22.02.2014); Akça, a.g.e., s. 102.

arzunuz bütün muhabbetinizle el üstündedir. Siz benden akıllısınız. Ne vakit yapılır, nasıl yapılır, düşünerek arzularınızın yerine getirilmesini takip ediniz. Muğla istediklerinizin hepsinden daha fazlasıyla layıktır. Emin olabilirsiniz ki Muğla'nın yol meselesi, sıkıntıda olan yerlerinin geçimi meselesi hiçbir zaman hatırımdan çıkmamıştır. Allah ısmarladık, sağ olun var olun Muğlalılar."³⁷ diyerek sözlerini tamamlamıştır.

İsmet İnönü'nün bu konuşması oldukça yankı bulmuş ve ulusal gazeteler tarafından sık sık konuşmaya atıfta bulunulmuştur. İnönü konuşmasını yaparken yanı başında devletin üst kademe yöneticilerinden olup Muğlalı olan Haldun Derin bulunuyordu. Haldun Derin Riyaset-i Cumhur Özel Kalem Müdürü'ydü. Babası TBMM Hükümeti'nin (1920) ilk Ziraat Genel Müdürü Zihni Derin idi. Muğlalı Kuloğulları ailesindendi. Atatürk'ün özel teşvikine ve desteğine sahip bir kişiydi. Babası Zihni Derin Doğu Karadeniz'de çay tarımını başlatan Türkiye'nin ilk ziraat genel müdürüydü. İsmet İnönü bu değerli Muğla evladı Haldun Derin'i son başbakanlığı döneminde (1961-1965) başbakanlık müsteşarı olarak kendisine çok yakın bir devlet görevine getirmişti. Halka hitabından ve görüşmelerden sonra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 17 Ağustos 1949 gün ve saat 15.30'da Muğla'dan ayrıldı.³⁸

İsmet İnönü'nün bu ziyareti Muğla'da CHP'liler için büyük bir moral olmuştu.³⁹ İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olarak gerçekleştirdiği son Ege gezisini Anadolu Gazetesi, III. İnönü Zaferi, olarak nitelendirmişti.⁴⁰ Fakat DP'liler İnönü'nün bu gezisine farklı eleştiriler getirmişlerdi. *Sayın başkan, acaba Cumhurbaşkanı olarak mı yoksa bir parti genel başkanı olarak mı bu ziyaretleri gerçekleştirmektedir*, eleştirileri yapılmıştır. Eğer bir parti genel başkanı olarak bu ziyaretleri gerçekleştiriyorsa gittiği her yerde devletin valileri niçin kendisine refakat ettiği, eğer bir Cumhurbaşkanı olarak bu ziyaretleri gerçekleştiriyorsa CHP bölge müfettişleri ve resmi sığata haiz olmayan diğer kimseler niçin gittiği her yerde İnönü'nün yanı başında bulunuyordu. Dünyanın hiçbir yerinde devlet başkanlarının siyasi bir nutuk söyledikleri görülmemiştir. Devlet başkanlarının tarafsız olması gerekir. Aslında problem devlet başkanlığı ile bir genel başkanlığının aynı şahısta toplanmasından ileri gelmekteydi gibi eleştiriler yapılmıştır. Önce bu durumu düzeltmesi gerekmekteydi. Burada Fransız Cumhurbaşkanı Millerand'ın durumunu hatırlatmak yerinde olacaktır. Cumhurbaşkanı genel seçimler öncesi birleşen sol siyasi partilerin aleyhinde bir nutuk söylemiştir. Ancak seçimi sol cenah kazanınca istifa etmek zorunda kalmıştır.⁴¹ Günümüzde yaşanan tartışmalara benzer tartışmaların yaşandığı görülmektedir.

5. Millet Partisi'nin Kurulması ve Muğla'daki Faaliyetleri

Bu dönemde yaşanan bir başka önemli gelişme ise Millet Partisi'nin (MP) kurulmasıdır. MP, DP'den ayrılanlar ve ihraç edilenler tarafından 20 Temmuz 1948'de kurulmuş, partinin genel başkanı ise Mareşal Fevzi Çakmak olmuştur.

Millet Partisi kurucuları Ankara'da yaptıkları toplantı sonucu partinin ülke genelinde teşkilatlanması kararını almışlar ve Ege Bölgesi'nde parti teşkilatını kurmakla Mustafa Kentli'yi görevlendirmişlerdir.⁴² 1948'de Mustafa Kentli Millet Partisi İl Teşkilatı'nı kurmak için Muğla'ya gelmiştir. Parti Muğla'da şimdiki Mustafa Muğlalı Caddesi üzerinde, tek katlı bir binada siyasi faaliyetlerine başlamıştır. Partinin kurucuları arasında Fehmi Savran, Hulusi Türer, Fehmi Giresun, Ali Rıza Yerli, Emin Moralı, Hadi Baykal, Mehmet Ekiz ve dört kişi daha yer almaktadır.⁴³

³⁷ aynı yer.

³⁸ Muğla'da Halk, 18 Ağustos 1949.

³⁹ Muğla'da Halk, 20 Ağustos 1949.

⁴⁰ Anadolu, 19 Ağustos 1949.

⁴¹ Demokrat İzmir, 17 Ağustos 1949.

⁴² Akça, a.g.e., s.102.

⁴³ Muğla'da Halk, 20 Ağustos 1948.

Millet Partisi ülke genelinde beklediği hızda örgütlenememiştir. Millet Partisi'nin çok kısa bir zaman içerisinde iç kavgalara düşmesi ve Fevzi Çakmak'ın vefatı üzerine parti toplumda kendisine bir alan bulamamıştır.

6. TBMM VIII. Dönem (1946) Muğla Milletvekillerinin Muğla ile İlgili Meclis Faaliyetleri

Nuri Özsan (Mehmet Nuri Özsan)

Söz Alma 48, Teklif 2, Önerge 3 olmak üzere toplam 51 adet meclis faaliyeti bulunmaktadır.⁴⁴ Faaliyetleri içerisinde Muğla ili ile ilgili herhangi bir Söz Alma, Teklif ya da Önerge bulunmamaktadır.

Necati Erdem

Söz Alma 29 olmak üzere toplam 29 adet meclis faaliyeti bulunmaktadır.⁴⁵ Faaliyetleri içerisinde Muğla ili ile ilgili herhangi bir Söz Alma bulunmamaktadır.

Asım Gürsu

Söz Alma 1 olmak üzere toplam 1 adet meclis faaliyeti bulunmaktadır.⁴⁶ Bu Söz Alma da Muğla ile ilgili değildir.

Mithat Sakaroğlu

Söz Alma 19 olmak üzere toplam 19 adet meclis faaliyeti bulunmaktadır.⁴⁷ Faaliyetleri içerisinde Muğla ili ilgili herhangi bir Söz Alma bulunmamaktadır.

Abidin Çakır

Milletvekilinin Meclis Tutanak Dergisi'nde herhangi bir faaliyeti bulunmamaktadır.

Sonuç

Türkiye İkinci Dünya Savaşı sonrası önemli değişimler yaşamıştır. Bunlardan biri hiç şüphesiz kesintisiz çok partili hayata geçilmesidir. Daha önce çok partili hayata geçiş denemeleri çeşitli nedenlerle başarısız olmuştur.

Türkiye'nin tek partili hayattan çok partili hayata geçiş sürecini etkileyen, siyasal, sosyal ve ekonomik iç nedenler ve dış nedenler bulunmaktadır. Bu süreç 18 Temmuz 1945'te Nuri Demirağ liderliğinde Millî Kalkınma Partisi'nin kurulması ile başlamıştır. Ardından Demokrat Parti (DP) 7 Ocak 1946'da kurulmuştur. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulan partinin Genel Başkanlığına Celal Bayar getirilmiştir. Ülkeyi yöneten parti Cumhuriyet Halk Partisi'dir. Demokrat Parti kurulduktan bir ay sonra il örgütlerini oluşturmaya başlamıştır. Anadolu'nun her köşesinde DP'ye olağanüstü bir ilgi söz konusu olmuştur. DP'nin hızlı bir şekilde örgütlenmesi sonrası CHP de çeşitli tedbirler alarak mevcut durumunu korumak için çalışmalar başlatmıştır. Seçim kanununda değişiklikler yapılarak tek dereceli seçim sistemine geçilmiştir. Yine seçim süreci geniş halk mitinglerinin yapıldığı bir ortamda ilerlemiştir. Tüm ülkede olduğu gibi Muğla ilinde de seçim sürecinin oldukça hareketli ve çekişmeli geçtiği görülmüştür. Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili milletvekili genel seçimi 21 Temmuz 1946 günü yapılmıştır. Halkın %75'inin katılımıyla gerçekleşmiş, "gizli oy-açık tasnif" ilkesinin tam tersine, "açık oy-gizli tasnif" esasına göre yapılmıştır. Türkiye genelinde olduğu gibi

⁴⁴ TBMMTD, "Söz Almalar", D. VIII, C.1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24; TBMMTD, "Teklifler", D. VIII, C. 21, B. 5, s. 79, C. 23 B. 25, s. 3; TBMMTD, "Önergeler" D. VIII, C. 2, s. 15, C. 19, B. 86, 88 s. 400, 496.

⁴⁵ TBMMTD, "Söz Almalar", D. VIII, C. 1, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25.

⁴⁶ TBMMTD, D. VIII, C. 27. s. 738.

⁴⁷ TBMMTD, D. VIII, C. 8, 11, 16, 18, 19, 22, 23.

Muğla'da da seçim sonuçlarına ciddi itirazlar olmuştur. Özellikle sandıklarda usulsüzlükler yapıldığı yönünde söylentiler ortaya atıldığı görülmüştür. DP 16 ilde, örgütlenme fırsatı bulamadığı için seçimlere katılamamıştır.

Çok partili döneme geçilmesi ile beraber CHP kendini yeniden gözden geçirerek parti tüzüğünde ve CHP'nin yönetim anlayışında değişikliklere gitmiştir. Süreç sadece siyasal zeminde değil ülkenin bundan sonraki dönemlerinde meydana gelecek önemli değişim ve dönüşümleri de beraberinde getirecektir. Bu çalışmada çok partili hayata geçiş döneminde Muğla'daki siyasi faaliyetler incelenmiştir. İlgili dönemde siyasi faaliyetler, seçim sonuçları, siyasi partilerin çalışmaları, milletvekillerinin faaliyetleri ve biyografileri ele alınmıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Muğla ziyareti ve konuşması üzerinde de durulmuştur.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi (BCA)
(BCA, 490.01.723.510.2.)
(BCA, 30.01.51.309.7.)

Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

TBMM Albümü (1920–2010), TBMM Basın ve Halkla ilişkiler Müdürlüğü I-II-III, Ankara.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergileri(Bütün Dönemler)
TBMM Arşivi (Milletvekilleri Şahsi Dosyaları)
TBMM Arşivi Tercüme-i Halleri
TBMM Arşivi, TBMM Üyelerine ait Özgeçmiş Bildirimleri

Gazeteler

(Muğla'da Halk, 1946)
(Demokrat İzmir, 1950)
(Milliyet, 1953)
(Ulus, 27 Mayıs 1946)
(Muğla, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958)
Cumhuriyet, 01.06.1946.
Tasvir, 7 Temmuz 1946.
Vatan, 18.07.1946.
Cumhuriyet, 17 Haziran 1946; İzmir, 17 Haziran 1946; Ulus, 18 Haziran 1946.
Anadolu, 19 Ağustos 1949.
T.C. Resmî Gazete, (6. 6.1946).

Araştırma Eserler

Akandere, Osman, “Bir Demokrasi Beyannamesi Olarak ‘Dörtlü Takrir’in’ Amacı ve Mahiyeti”,
Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Isparta 2008, s. 260-270.

- Akça, Bayram; *Sosyal-Siyasal ve Ekonomik Yönüyle Muğla (1923-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002.
- Albayrak, Mustafa; *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946- 1960)*, Ankara, 2004.
- Aydemir, Şevket Süreyya; *İkinci Adam*, C.2, Remzi Yayınevi, İstanbul, 1995.
- Çufalı, Mustafa; *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946–1950)*, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No: 146, Ankara, 1995.
- Eroğul, Cem; *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.
- Güven, Ersin; *1946-1960 Arası TBMM Kayseri Milletvekilleri ve Faaliyetleri*, [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi], Erciyes üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Koçak, Cemil; *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1939–1945)*, C. II, İletişim Yay., İstanbul, 1996.
- Öztürk, Kâzım; *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem (1950–1954)*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yay., No: 18, C. 7, Ankara.
- Temizer, Abidin (Haz.) ; *Şefik Avni Özüdoğru'nun Serbest Fırka Hatıratı*, Libra Yay., İstanbul, 2014.
- Toker, Metin; *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları*, Ankara, 1998.
- Tuncer, Erol; *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler*, Tesav Yay., Ankara, 2003.
- Türkiye İstatistik Kurumu; *Milletvekili Genel Seçimleri (1923–2007)*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2008.

EKLER**TBMM VIII. Dönem (1946) Muğla Milletvekilleri****Abidin Çakır**⁴⁸

Meclise katılma tarihi: 05.08.1946

1318 (1902) yılında Ula (Muğla)'da doğdu. Babası Hacı Çakırlardan Ali Efendi, annesi Zinet Hanım'dır. İlkokulu Ula'da bitirdikten sonra, orta öğrenimini Muğla'da yaptı. 1335 yılında İzmir Sultanisi 10. sınıfını bitirdikten sonra eğitimine devam imkânı bulamayarak memurluk hayatına atıldı. Muğla Meclisi İdare Başkâtibi iken istifa ederek memurluktan ayrıldı. Çiftçilikle meşgul olmaya başladı. 1929 yılında CHP'ye katıldı. CHP Muğla Vilayet İdare Heyeti kâtip ve üyeliğinde çalışırken parti başkanlarının valilerden olmaması kararı üzerine Vilayet İdare Heyeti başkanlığına seçildi. Parti görevinden başka Muğla Belediye Meclisi ve Belediye Daimi Encümeni üyeliğinde, Muğla Spor Kulübü ve Türk Hava Kurumu başkanlıklarında, Umumi Meclis ve Vilayet Daimi Encümen üyeliği görevlerinde bulundu. CHP Vilayet İdare Kurulu Başkanı ve Vilayet Daimi Encümen üyesi iken Aralık 1945 ara seçimlerinde Muğla'dan milletvekili seçildi. 1946 seçimlerinde CHP'den tekrar Muğla Milletvekili seçildi. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. Evli ve 3 çocuk babası olan Çakır, 11 Mayıs 1972'de vefat etti.

(Ahmet) Necati Erdem⁴⁹

Meclise katılma tarihi: 05.08.1946

1301 (1885) yılında Alaşehir'de doğdu. Baba adı Mehmet Tevfik, anne adı Zahide'dir. 1330 (1914) yılında Medresetül Kuzat'ı bitirerek İzmir'e bağlı Kemalpaşa Kazası kadılığına atandı. Bidayet, Hukuk ve Ceza reisliği, Söke kadılığı ve Bidayet Hukuk Mahkemesi reisliği vazifelerinde bulunduktan sonra 1337 (1921) yılında istifa ederek Söke ve Muğla'da avukatlık yaptı. 1946 seçimlerinde DP'den Muğla milletvekilliğine seçildi. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Dışişleri Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946 tarihinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde ise İçişleri Komisyonu üyeliğine seçildi. Mart 1948'de DP'den ihraç edildi. Mayıs 1948'de Müstakil Demokratlar Grubu'na geçti. Üçüncü toplantı yılında bağımsız kaldı. Dördüncü toplantı yılında ise CHP'ye geçti. Dersiam olan, Arapça ve Farsça bilen, Ayşe Hanımla (d. 1893, ö. 1945) evlenen Erdem, 17 Mayıs 1952 tarihinde vefat etti.

Asım Gürsu⁵⁰

Meclise katılma tarihi: 05.08.1946

1301 (1885) yılında İstanbul'da doğdu. Babası zamanın kadılarından Ahmet Edip, annesi Feride'dir. İlk çocukluk yıllarını babasının memuriyet mahallerinde geçirdikten sonra ailesiyle beraber tekrar İstanbul'a geldi. İptidai ve Rüştîye tahsillerini Ayasofya Mektebi'nde, idadi tahsilini Vefa İdadisi'nde ikmal ettikten sonra Mektebi Hukuk'a girdi ve 1327 (1911)'de mezun oldu. Adliye hizmetinde çalışmak isteğiyle Adliye Nezareti'ne müracaatı üzerine Arnavutluk'ta Draç Sancağı'na bağlı Kovaya Bidayet Müddei Umumiliği'ne tayin edildi. Balkan Harbi'ne kadar orada kaldı. İşgali müteakip tekrar İstanbul'a avdet etti. 1329 (1913)'da tayin edildiği Çal Bidayet Mahkemesi Müddei Umumiliği'nde 1332 (1916) yılına kadar kaldı. 1332 (1916) yılında Milas Müddei Umumiliği'ne tayin edildi. 1338 (1922)'de Manisa Müddei Umumiliği'ne nakledilinceye

⁴⁸ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem(1946-1950)*, s. 853.⁴⁹TBMM Arşivi, Olumluk Kağıdı,1463; Çufalı, a.g.e., s. 856.⁵⁰ Çufalı, a.g.e., s. 857.

kadar burada çalıştı. Manisa Müddei Umumiliği'ne nakli üzerine bazı sebeplerden dolayı istifa ederek Milas'ta avukatlığa başladı ve o tarihten 1946'da milletvekili seçilinceye kadar da avukatlık yaptı. 1946 seçimlerinde DP listesinden Muğla milletvekilliğine seçildi. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Milli Savunma Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947 ve 5 Kasım 1948 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. 7 Kasım 1949 tarihinde ise Bayındırlık Komisyonu üyeliğine seçildi. 7 Mayıs 1948 tarihinde DP'den istifa etmiş sayıldı. Daha sonra Millet Partisi'ne geçti. Evli ve 2 çocuk sahibi olan Gürsu, 22 Nisan 1960 tarihinde vefat etti.

Ahmet Mithat Sakaroğlu⁵¹

Meclise katılma tarihi: 05.08.1946

1328 (1912) yılında Selanik'te doğdu. Baba adı Hüseyin Hüsnü, anne adı Fatma'dır. 1935 yılında İstanbul Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 29 Ağustos 1934 ile 5 Mart 1937 arasında Elmalı hükümet tabipliğini yaptı. Bu arada 1 Kasım 1935 ile 31 Ekim 1936 arasında yedek subay olarak askerliğini yaptı. 2 Nisan 1937'den 31 Mayıs 1938'e kadar Fethiye, 1 Haziran 1938'den 13 Haziran 1939'a kadar Aydın sıtma mücadele hekimliklerinde bulundu. Buradan istifa yoluyla ayrılarak 13 Ekim 1939'dan 1 Kasım 1943'e kadar İstanbul Tıp Fakültesi 1. İç Hastalıkları Kliniği'nde asistanlık yaptıktan sonra sınavla iç hastalıkları uzmanı oldu. Bu arada 11 Ağustos 1941 ile 28 Şubat 1943 arasında yedek tabip teğmen olarak ikinci defa askere alındı. Uzmanlığı aldıktan sonra 1946 seçimlerine kadar Fethiye ilçesinde serbest doktor olarak çalıştı. 1946 seçimlerinde DP listesinden Muğla milletvekili olarak seçildi. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM İşleri Komisyonu üyeliğine seçildi. 11 Kasım 1946 tarihinde aynı üyeliğe tekrar seçildi. 5 Kasım 1947 tarihinde Çalışma Komisyonu üyeliğine seçildi. 5 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihinde ise Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu üyeliğine seçildi. Mart 1948'de DP'den ihraç edildi. 1948 Mayıs'ında Müstakil Demokratlar Grubu'nun kuruluşunda yer aldı. Grup dağılınca da bağımsız kaldı. 1950'de tekrar seçilemeyince 18 Eylül 1952'de Fethiye Sağlık Merkezi Tabip Mühassıslığı'na getirildi. 9 Kasım 1954'te ise Fethiye Hükümet Tabipliği'ne başladı. Bu görevinden naklen 23 Eylül 1957 tarihinde İzmir Merkez Hükümet Tabibi kadrosunda İzmir Göğüs Hastalıkları Hastanesi Mühassıslığı'na başladı. 4 Şubat 1958 tarihinde aynı hastanede kadro verilerek Dâhiliye Mühassısı olarak 14 Aralık 1972 tarihinde emekli oluncaya kadar çalıştı. Fransızca bilen, Bedia Pekin Hanım'la evlenen ve Ayşe Sevim ile İffet Nevin adlarında iki kız çocuk sahibi olan Sakaroğlu, 17 Şubat 1983 tarihinde vefat etti.

Mehmet Nuri Özsan⁵²

30 Ocak 1905' (1321) te Muğla'nın Balıbey Mahallesi'nde doğdu. Babası Süleyman Seyfettin Efendi, annesi Zeliha Hanımdır. 1932'de Mustafa Cemil - Ayşe Perihan kızı Fatma Türkân (1915) hanımla evlendi. Zeliha Perran (1934) ve Güniz' (1944) in babasıdır. İlk ve ortaokulu Muğla'da, lise öğrenimini 1927'de İzmir'de tamamladı. Aynı yıl İstanbul Hukuk Fakültesine girip 1930'da mezun oldu. Stajdan sonra 2 Haziran 1931'de Kadirli C. Savcılığı'na atanıp 7 Aralık 1934'te Pazarcık Hakimliğine getirildi. 17 Haziran 1937'de hakimlikten istifa ederek Muğla'da avukatlığa başladı. Siyasete atılınca kadar avukatlığını sürdürdü. Askerlik yükümlülüğünü 1 Ekim 1934 -1 Mayıs 1935 tarihleri arasında topçu teğmen olarak yerine getirdi. İkinci kez 1943'te silah altına alınıp 1945'te terhis edildi. 1946'da Muğla'da D.P.'yi kurup il başkanlığına seçildi. Aynı yıl VIII. Dönem seçimlerine katılarak 23 Temmuz 1946'da Muğla'dan milletvekili seçildi. VIII. Dönemin sonunda milletvekili bulunduğu sırada IX. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 54 376 oyla D.P. listesinden ikinci kez Muğla milletvekilliğine seçildi.

⁵¹ Çufalı, a.g.e., s. 862.

⁵² TBMM Arşivi, Sicil Dosyası No: 1465; Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem(1950-1954)*, C. 7, s. 872.

Seçim tutanağını 17 Mayıs 1950'de aldı. 22 Mayıs 1950'de meclise geldi. Tutanağı 5 Haziran 1950'de onaylandı. Millî savunma ve bütçe komisyonlarında çalıştı. 22 Mayıs 1950 – 8 Mart 1951 tarihleri arasında görevde bulunan birinci Menderes kabinesinde gümrük ve tekel bakanı olarak yer aldı. Bu sırada 6 Kasım 1950'de Avni Başman'ın istifası ile boşalan Millî Eğitim Bakanlığı'na 11 Ağustos 1950'ye kadar vekâlet etti. 9 Mart 1951 - 14 Mayıs 1954 tarihlerinde görev yapan II. Menderes kabinesinde Çalışma Bakanlığı'na getirildi. Bu görevinden 5 Kasım 1952'de istifa ederek ayrıldı. Dilekçe komisyonunun 2271 sayılı kararının genel kurulda görüşülmesine, Emekli Sandığı Kanunu'nun 39. maddesinin (B) fıkrasının yorumlanmasına dair önergeleri; ilkokul öğretmenlerine bir derece verilmesine dair kanun teklifi; genel kurulda milletvekili olarak 4 konuda 4 konuşması, çalışma bakanı olarak 10 konuda 19, gümrük ve tekel bakanı olarak 4 konuda 13, Çalışma ve İşletmeler Bakan Vekili olarak 11 konuda 17, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Vekili olarak 2 konuda 2 konuşması, toplam 31 konuda 55 konuşması vardır. X. ve XI. dönemlerde de Muğla milletvekilliğini sürdüren Nuri Özsan'a, Yassıada Yüksek Adalet Divanınca, Anayasayı çiğneme suçlamasıyla 4 yıl 2 ay ağır hapis cezası verildi. Yasama etkinliği XI. Dönemle sona eren Nuri Özsan, 23 Temmuz 1969'da İsviçre'de Zürih'te öldü. İstanbul Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildi. I. Dönem Menteşe Milletvekili Sadettin Özsan, amcasıdır.